

В.Р. Мойсик,
народний депутат України,
суддя Верховного Суду
України у відставці,
кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України

Summary

The article studies issues of legal nature of the fine as the kind of criminal sanction and administrative discipline; explores means for determination of a new basic unit to calculate financial sanctions in criminal and administrative cases and also issues of correlation of punitive measures in criminal and administrative legislation and their influencing criminogenic state of society

Щодо визначення грошового виміру кримінального покарання й адміністративного стягнення

Визначення грошового виміру кримінального покарання й адміністративного стягнення та базової одиниці для обчислення розмірів штрафів, як і визначення грошового виміру окремих складів злочину та адміністративного правопорушення, — дуже важливе питання для правозастосовної практики, а тому потребує невідкладного вирішення.

Очевидно, що застосування у кримінальному й адміністративному судочинстві України фінансових санкцій з використанням неоподаткованого мінімуму доходів громадян у розмірі 17 грн як базової одиниці для обчислення штрафів не тільки не відображає економічних і соціальних реалій сьогодення, а й не дає можливості суду враховувати всі обставини конкретної справи і ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину чи адміністративного правопорушення. Тому і юристи-практики, і науковці, й законодавці вважають, що від цієї базової одиниці для обчислення розмірів штрафів у кримінальному й адміністративному судочинстві слід беззаперечно відмовитися.

Цю думку майже одностайно підтримали й на засіданні круглого столу на тему «Доцільність запровадження в якості базової одиниці розрахунку розміру штрафу мінімальної заробітної плати», що відбулося 28 травня 2010 р. в Комітеті Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності під головуванням автора статті за участю народних депутатів України, представників Верховного Суду України, Генеральної прокуратури, Міністерства юстиції, Міністерства внутрішніх справ і провідних вчених-правників України.

Проте під час обговорення пропозицій щодо визначення нової базової одиниці для обчислення розмірів фінансових санкцій за кримінальні та адміністративні правопорушення учасники засідання висловили різне бачення.

Так, народний депутат України А. Сенченко, який у співавторстві з парламентарієм С. Веліжанським підготував для розгляду у Верховній Раді України два законопроекти про внесення змін до Кримінального кодексу України (далі — КК) та Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КпАП) щодо визначення розмірів штрафів, запропонував замість неоподаткованого мінімуму доходів громадян застосовувати як базову одиницю для обчислення суми штрафів за вчинення злочинів та адміністративних правопорушень мінімальну заробітну плату, використовуючи й надалі принципи автоматичної індексації.

Слід зазначити, що обидва законопроекти повернуто на доопрацювання, їх розглядатимуть у Верховній Раді України в повторному першому читанні, але чи приймуть — невідомо, тому що ідеологія та концепція цих законопроектів неприйнятні для законодавця.

Звичайно штраф може бути виражений у твердій грошовій сумі, позаяк національна грошова одиниця тривалий час залишається більш-менш стабільною, або ж у вигляді відсотка із заробітної плати чи доходів особи, на яку накладається штраф, коли враховується її матеріальний стан

Народний депутат України Ю. Прокопчук вважає, що штрафи і неоподатковуваний мінімум доходів громадян у розмірі 17 грн слід залишити, але встановити як базову одиницю для обчислення розмірів штрафів у кримінальному судочинстві 600 грн, мінімальний штраф у кримінальних справах — у сумі 18 тис. грн, а максимальний штраф за адміністративні правопорушення — 1 тис. 700 грн.

Оскільки зазначену цифру (600 грн) автор запроваджує довільно, не пов'язуючи із жодним соціально-економічним показником, цієї пропозиції (вона викладена і в поданому до парламенту законопроекті) не підтримують ні вчені, ні практики, ні народні депутати України.

Звичайно штраф може бути виражений у твердій грошовій сумі, позаяк національна грошова одиниця тривалий час залишається більш-менш стабільною, або ж у вигляді відсотка із заробітної плати чи доходів особи, на яку накладається штраф, коли враховується її матеріальний стан.

Мають право на існування також ідеї щодо впровадження прогресивних штрафів і навіть запровадження їх як константи на певний відрізок часу, наприклад бюджетний рік.

Проте, на нашу думку, запровадження такої базової одиниці, як мінімальна заробітна плата, із застосуванням принципу автоматичної індексації для Кк та КпАП неприйнятне, оскільки індексація може спричинювати дисбаланс, що згодом неминуче призведе до необхідності перегляду всього Кодексу.

Це пояснюється тим, що і неоподатковуваний мінімум доходів громадян, і мінімальна заробітна плата не передбачені ні кримінальним, ні адміністративним законодавством, тому що призначені для соціальної й економічної, а не кримінальної та адміністративної політики, яка має інші цілі й завдання.

Саме тому вважаємо за необхідне підтримати ідею, висловлену ще 1995 р., — відмовитися від застосування будь-яких величин, що є у сфері соціальної та економічної політики, і встановити певну автономну величину, грошове значення якої закріпити в законі або кодексі. Це дасть змогу визначати розмір

штрафу в розрахункових одиницях і за потреби корегувати цю величину тільки шляхом внесення змін до законодавства, тобто свідомо приймати рішення про зміну зазначених розмірів відповідно до завдань кримінальної й адміністративної, а не соціальної, економічної чи іншої політики.

Важливо також вирішити питання щодо співвідношення штрафів у кримінальному та адміністративному законодавстві, оскільки деякі науковці та юристи-практики вважають і аргументують свою думку, що у кримінальному законодавстві штраф має бути більшим, ніж в адміністративному, а інші переконані, що з цим можна погодитися лише у разі, коли йдеться про так звані однотипні правопорушення. Якщо ж це стосується різних по суті правопорушень, то сума штрафу в КпАП може бути набагато вищою за суму штрафу, що передбачений у Кк.

Потрібно з'ясувати правову природу штрафу, принципи економії кримінальної та адміністративної репресій, здійснити глибокий аналіз застосування штрафів у кримінальному й адміністративному законодавстві та їх вплив на криміногенний стан у суспільстві тощо

На сьогодні немає науково обґрунтованих ідеології та концепції вартісного виміру злочину й адміністративного правопорушення, кримінального покарання й адміністративного стягнення. Тому ми повністю підтримуємо пропозицію науковців і практиків щодо необхідності невідкладного проведення комплексного наукового кримінально-правового та адміністративно-правового дослідження. Потрібно з'ясувати правову природу штрафу, принципи економії кримінальної та адміністративної репресій, здійснити глибокий аналіз застосування штрафів у кримінальному й адміністративному законодавстві та їх вплив на криміногенний стан у суспільстві тощо.

Без такого дослідження не вдасться розробити необхідні законодавчі акти, а отже доведеться й надалі вносити до кримінального та адміністративного законодавства фрагментарні зміни, через що буде виникати ще більше проблем. А це, очевидно, шлях у нікуди.